

#### Zitierhinweis

Březina, Vladimír: Rezension über: Václav Kaška, Neukáznění a neangažovaní. Disciplinace členů Komunistické strany Československa v letech 1948–1952, Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2014, in: Český časopis historický, 2015, 1, S. 212–214, DOI: 10.15463/rec.1189733373

# český časopis historický

#### copyright

Dieser Beitrag kann vom Nutzer zu eigenen nicht-kommerziellen Zwecken heruntergeladen und/oder ausgedruckt werden. Darüber hinausgehende Nutzungen sind ohne weitere Genehmigung der Rechteinhaber nur im Rahmen der gesetzlichen Schrankenbestimmungen (§§ 44a–63a UrhG) zulässig.

Václav KAŠKA

*Neukáznění a neangažovaní.*

*Disciplinace členů Komunistické strany Československa v letech 1948–1952*

Praha–Brno, Ústav pro studium totalitních režimů – Conditio humana, o. s. 2014, 291 s., ISBN 978-80-87912-02-7 (ÚSTR), ISBN 978-80-905223-1-1 (CH).

Václav Kaška dokázal již svou předchozí publikační činností, že patří mezi nadějné brněnské historiky soudobých dějin. Jeho práce o vnitrostranické disciplíně a dění uvnitř KSČ v prvních pěti letech po převzetí moci (1948–1952) to jen potvrzuje.<sup>1</sup>

Téma vnitrostranické disciplinace členstva stálo v dosavadním bádání o dějinách KSČ poněkud stranou, přestože představuje důležitou a zajímavou kapitolu dějin mocenského etablování komunistického režimu po roce 1948. Udržení disciplíny členů bylo podle názoru stranických špiček nezbytným předpokladem ovládnutí celé společnosti a uskutečnění jejího přerodu ve společnost komunistickou. Kaška na mnoha příkladech dokazuje, že se však každodenní praxe velmi lišila od ideálu vyjádřeného v stranických normách a nakonec bylo nezbytné přistupovat ke kompromisům. Ocenit lze, jakým způsobem se autorovi podařilo skloubit syntetizující přístup s mikrohistorickou rekonstrukcí dění ve vybraných regionech (Brněnský kraj, okres Znojmo, obec Slup) až k jednotlivým osobním příběhům „neukázněných a nedisciplinovaných straníků“. Příčiny, proč si ke studiu vybral právě tyto regiony, Kaška zdůvodnil jejich detailní znalostí a zachovalostí archivních pramenů.

Autor práci založil na náročné a poměrně rozsáhlé heuristice dosud jen velice málo využívaných archivních pramenů z činnosti stranických orgánů na celostátní, krajské, okresní i místní úrovni. Jím nastíněný obraz je proto vyvážený, objektivní a v žádném případě černobílý. V úvodní části Kaška podrobně seznamuje s použitými prameny a literaturou, přičemž konstatuje poměrně omezený stupeň dochovanosti písemností vzniklých z činnosti nižších složek stranického aparátu, zejména pak základních organizací KSČ v obcích a na závodech. Bohužel se mu nepodařilo detailněji přiblížit vnitřní svět aktérů dění pomocí tzv. ego-dokumentů (deníky, osobní korespondence). Po tomto druhu pramenů intenzivně pátral, ale nenalezl je. Komparace poznatků zjištěných studiem oficiálních zápisů stranických orgánů a osobních dokumentů, v nichž se pisatelé do jisté míry zbavují přetvářky, by umožnilo lépe pochopit vnitřní svět hrdinů jeho knihy a příčiny jejich chování. Pokud jde o literaturu, lze s povděkem kvitovat, že se při svém bádání ne-

1 Václav KAŠKA, *Indoktrinace členů KSČ během tzv. Dnů komunistické výchovy 1948–1949: organizace, ideologické zázemí, lokální průběh*, Dějiny–teorie–kritika 5, 2008, č. 1, s. 39–78; TÝŽ, *Plán a prověrka. Z činnosti okresního výboru KSČ Brno I. na přelomu 40. a 50. let 20. století*, Časopis Matice moravské 126, 2007, č. 1, s. 141–161; TÝŽ, *Sítě vazeb a způsoby vyjednávání uvnitř KSČ po únoru 1948. Rekonstrukce osobních kontaktů mezi funkcionáři Krajského výboru KSČ Brno a Okresního výboru KSČ Brno I. v letech 1948–1952*, in: Jiří Kocian – Zdeněk Kárník – Jakub Rákosník – Jaroslav Pažout (edd.), *Bolševismus, komunismus a radikální socialismus*, sv. VI., Praha 2009, s. 138–173.

omezuje pouze na česky psanou produkci, ale využívá také základních amerických, anglických a německých prací o dějinách socialistického a komunistického hnutí.<sup>2</sup>

Text je rozčleněn na několik kapitol, ve kterých Kaška sleduje jazyk a základní normativní texty disciplinace, dále složení kádru stranických funkcionářů, mechanismy a orgány disciplinace, přibližuje nejčastější způsoby porušování vnitrostranických norem a následné tresty. Na závěr autor na několika konkrétních příkladech popisuje dění na různých stupních organizační struktury KSČ. Jako základní východisko pro hodnocení přístupu k posouzení správného chování uvědomělého člena komunistické strany si zvolil organizační řád a stanovy KSČ. Na jejich základě pak popisuje nejčastější přestupky. Ve sledovaném období se jednalo zejména o absenci na schůzích, neplacení členských příspěvků a z toho plynoucí celkově nedobrá ekonomická situace mnoha místních, okresních a krajských stranických organizací.<sup>3</sup> Velké nedostatky Kaška shledává také v evidenci členů, členských legitimací a stranických odznaků.

Stabilním problémem každé větší organizované lidské skupiny jsou osobní spory a animozity a ani českoslovenští komunisté nebyli výjimkou. Konflikty, často velmi vyhrcoené, postupovaly celou strukturou strany od řadových členů, přes funkcionáře místních, okresních a krajských úrovní, až k nejvyššímu stranickému vedení. Autor si jako jednu z oblastí svého badatelského zájmu vybral jižní Moravu, nemohl tedy pominout výraznou osobnost vedoucího tajemníka Krajského výboru KSČ v Brně Otty Šlinga, který byl v letech 1948–1950 na vrcholu moci a jeho vůle byla doslova zákonem. Dokud držel otěže moci pevně v rukou, jen málokdo si dovolil jej veřejně kritizovat. O to větší pak bylo odsouzení jeho diktátorských praktik po zatčení v říjnu 1950. Pojem „šlingovština“ jako označení nepřijatelných diktátorských praktik komunistických funkcionářů se pak po určité období stal zaklínadlem, které mohlo mít pro stigmatizované velmi nepříjemné důsledky. Šling byl odsouzen k trestu smrti a jeho život skončil 3. prosince 1952 na dvoře pražské pankrácké věznice.

S pádem brněnského vedoucího tajemníka však diktátorské praktiky v KSČ zdaleka neskončily a až do pádu komunistického režimu se můžeme na různých úrovních správy setkat s lidmi, kteří neunesli tíhu moci. Výše zmíněné způsoby porušování vnitrostranické kázně a norem souvisely nejen s obecnými problémy fungování větších kolektivů lidí, ale také s masovým nárůstem členské základny komunistické strany po roce 1945, resp. po roce 1948. Ve svém důsledku vedly k pasivitě členů, dysfunkčnosti mnoha základních stranických organizací a celkově nedobrému vnitřnímu stavu komunistické strany. Revoluční metody přerodu běžných členů KSČ v dokonalé, uvědomělé a obětavé straníky oddané věci komunismu po vzoru ruských bolševiků, tak jak tyto metody hlásali a také realizovali ně-

2 Např. Charles BETTELHEIM, *Stalinist Ideological Formation: Absolute general secretary and the proletarian fetish*, Research in Political Economy 19, 2001, s. 233–289; Sheila FITZPATRICK, *Politics as Practise: Thoughts on a New Soviet Political History*, Kritika: Explorations in Russian and Eurasian History 5, 2004, č. 1, s. 27–54; Johann SMULA, *The Party and the Proletariat: Škoda 1948–1953*, Cold War History 6, 2006, č. 2, s. 153–175.

3 Velmi zajímavou skutečností je, v jak špatné ekonomické situaci byly některé okresy, které běžně o mnoho desítek tisíc korun překračovaly své příjmy a následné kumulující ztráty bylo třeba hradit z prostředků kraje či stranického ústředí. V součtu se jednalo o částky v řádech milionů korun.

kteří vysocí komunističtí funkcionáři (Marie Švermová, Rudolf Slánský, Otto Šling) se postupem času ukázaly jako neproveditelné.

V následující výkladové části se autor na konkrétním příkladu činnosti znojemské okresní organizace a jejího vztahu k nadřazeným celostátním a zejména krajským stranickým orgánům pokusil přiblížit její každodenní fungování, strukturu i vlastní činnost. Znojemský okres měl svá specifika daná jeho převážně venkovským a zemědělským charakterem, polohou na hranicích s Rakouskem a také rozsáhlou migrací obyvatelstva v souvislosti s odsunem Němců. Dalším problémem byl přechod okresu Znojmo z Jihlavského do Brněnského kraje v roce 1949, kdy se znojemští komunisté dostali pod přímý vliv ve stranických záležitostech náročného Otty Šlinga. Napjaté vztahy mezi Znojmem a Brnem pokračovaly i po Šlingově zatčení. I nové vedení bylo se situací v tomto regionu nespokojeno (osobní spory, nefunkčnost místních stranických organizací, problémy při zakládání družstev).

Václav Kaška následně zaměřil pozornost na dodržování stranickým norem, kázně a disciplíny na příkladu „stýkání a potýkání“ okresní organizace KSČ ve Znojmě a relativně nefunkční místní organizace KSČ v obci Slup. Slupská organizace byla dlouhodobě zmítána osobními spory a docházelo v ní i k dalšímu porušování stranických norem (neplacení příspěvků, nekonání schůzí, špatný stav stranické pokladny). Můžeme souhlasit s autorem, že stav řady vesnických stranických organizací byl z výše nastíněných příčin obecně velmi špatný. Na disciplinárním příkladu místního stranického funkcionáře Oldřicha Čecha z obce Dyje na Znojemsku autor ukazuje možnosti, jaké měly místní organizace, resp. okresní a krajské disciplinární komise k ukáznění jednoho straníka a jak poměrně obtížné bylo dosažení ideálního stavu. Člověk, který porušoval normy stranické i obecně lidské, mohl s pomocí své pozice ve stranické hierarchii, díky síti kontaktů a známostí, s osobní zarputilostí a arogancí udržovat své postavení v malé, do sebe uzavřené vesnické komunitě.

Práci Václava Kašky lze ocenit nejen pro volbu netradičního, prozatím historiografií opomíjeného tématu, nejen pro rozsáhlý výzkum pramenů, jejich kvalitní interpretaci a pro mnoho nových podnětných informací o vnitřním fungování komunistické strany, ale také pro velmi čtivé zpracování. Kaškovi se podařilo napsat knihu, která nepostrádá napětí, vhodně komparuje syntetizující pohled s konkrétními příběhy živých lidí a podává neobyčejně živý a problematizující obraz komunistické strany, která se navenek prezentovala jako suverenní a stabilní vedoucí síla společnosti.

Vladimír Březina

Jaroslav PÁNEK

***Historici mezi domovem a světem. Studie – články – glosy – rozhovory***

Pardubice, Univerzita Pardubice 2013, 800 s., ISBN 978-80-7395-695-0.

Ve světovém a zřejmě i českém dějepisectví začíná stále výrazněji docházet k tomu, že bádání v oblasti historiografie se více a více specializuje, často dochází k prolínání zájmu o historiografii s odborným zakotvením v určité epoše a geografickém prostoru. Do budoucna to nepochybně bude – s neustále se rozrůstající historickou produkcí – ztěžovat přípravu velkých syntéz národních a obecných dějin dějepisectví.